

Errusi'ko literatur erreboluzioa

ramon irizar

Komunista-herriek mailla guztietan eraso diote askatasunaren aldeko burrukari. Ta araso-aldi honetan, Mihailo Mihailov Zadar-ko Unibersidadean irakasle izandakoaren kaso oso interesgarri ta ajo-lazko gertatzen da. Joan den urteko dagonillean idazki bat zuzendu zion Tito'ri aldizkari berri bat, "Iritzi libre" izenekoa, sortzeko asmoa agertuaz. Bertan ziotsan, aldizkari hori politiku ta kultur-saillean oposizio-kaseta bat, demokratiku ta sozialista bilakatu zitekeala. Eskutitz honen erantzuna irakasle ospetsua giltzaperatzea izan zen, noski. Harrezkero, famatua da epai-mai aurrean egifiko bere azalpena: "Ezin dezaket sozialistatzat eman giza-eskubide guztien jabe ehuneko 6 edo 7 biztanle bakarrik egiten dituen gizartea, gaiñeratik herriarrak eskubide hoiak gabe bizi direlarik. Ameriketan, beltzak ere beren lagunarteak sortu dituzte sortu heuren eskubide nagusienak lortzeko. Zer dalata guk ez berdin jokatu?" Orintsu, azkeneko apirillean, Yugoslabia-ren aurka legez kanpoko propaganda egin duelako ta atzerrian bere herriaren aurkako artikulu batzuk argitaratu dituelako, bi urte buruan hirutan epaitua izan ondoren, lau urte t'erdiko kondena eman diote. Bere burua defenditzeko, "Tito'ren gobernu totalitarismo ta politiku-monopoliotzat salatu du berriro ere, antikonstituzionala ta marsismoaren kontraktzat.

Harritzekoa da. Izan, marsista-munduan, Yugoslabi-ko Partidua baida zentralismo gutxieneko ta sozialismo liberalagoa lortu bidean aldaketa sakonenak burutzen ari dena. Komite zentralistak eta Moskou-rekin lotzen dituen lokarriak erabat indargetzen doaz Polonia-n ta Rumania-n ta Ungria-n ta beste zenbaitetan ere... Izan, hau da Moskou-k "pentsakera gaiztotzat" jotzen duena. Eta zer esan Errusia-z?...

Hona hemen URSS-ean egonaldi bat egin ondoren, errusitar literatura ondotxo ezagutzen duen M. Mihailov'ren hitzak: "Nahiz urte pare baterako **"laneko kolonietan"** hesituak izango direnaren desafioa eten gabe gaifean izan, ikasleak ezerk ez ditu bildurtzen. Dana aztertzen dute, dana kritikatzten, bildur gabe jorratzen dituzte bere Herriaren akatsak eta hutsegia... Gazteak arkitu ditut, bai, poeta ez ezagunak, oraindik itzalean dagoen André Belov'en xuxperlariak, Malevich'en pintura astratu-zaleak... Kafka ongi ezagutzen zuten gazte askorekin mintzatu naiz (1). Baiña ez dut ikasleen artean bat bakarrik ere arkitu erreialismu sozialista dogmakoiaren zale ta jarraitzaile denik".

"Ezin diteke erreka izan, ur-tanta baizik"

"Nik zera eskatzen diot hemen gure gobernuari:

Ugaldu bi ta hiru bider hillobi horren aurrean

Gudariak

Stalin sekula jeiki ez dedin

Eta lehena berarekin.

Lehena, ots:

Herriaren ona baztertzea, gezur gaiztoak

Ta errugabekoen kartzelatzeak.

Bota dugu bere hil-etxetik,

Baiña nola bota Stalin gero

Stalin'en jarraitzaileetatik?"

"Pravda"-n lehenengo horrialdean azaldutako Evtuchenko'ren olerkia. "Gobernu guztiak irakurri du", esan zion Mikoyan'ek Evgeni Evtuchenko'ri bere zorionak opatzean.

"Errusi-n Lehenengo Gudu Mundiala ezkerreko sortu zen rejimenak neretzat ez du deus desiragarriarik —dio "INDICE" aldizkarian Inglaterra-ko B. Russell filosofilari liberal zaharrak—; ez baidu batere askatasunik ematen, ez du ezer libreki aztertzerik ametitzen, ezta eragozpen gabeko jakintza bat billatzerik ere. Dogmakeria xuxpertzen

---

(1) Jakin, judu-txekotar idazle argia oraindik "ofizialki" ixillik gordea ta debekatua arkitzen da Errusi-n. Ta dena, okzidenteko propagandaren eraginaz jabeturik, errusitar herriak rejimenarekiko bere egoera Kafka'ren mundu goibel ta "El Proceso"-rekin (izpiritu gabeko burokraziaren kritika gordiña) kideku dezakean bildurrez soillik.

du, ta iritziak zabaltzeko bide bezela indarra aolkatzen. (...) Guzti hori Stalin'en denporan gordiñagoa zen, baiña oraindik ere ez da zeharo galdu".

Stalin istori bat da eta sinbolu bat. Geroari bere itzala utzi dion istori bat: Stalin bizi da oraindik. Partiduko zuzentzaileen erakunde ta pentsakera asko izpiritu honek kutsutuak bide-dauzka, ta izpiritu honen kontra doaz askatasuna ta bizitza maite duten hamaika gazteren arasoaldi zakarrenak.

Estadu totalitario guztiek dute bere baitan dogma bat, ideialogi edo pentsamolde bat. Ta ideialogi hau bilakatzen da beste zera guztien ardatz ta eusgarri: politika, ekonomia, soziala, kultura ta erlijioa bera honek determinatzen baiditu. Idialogia ta politika erlijio biurtzen dira (Ikus JAKIN, 23-gn. zembakia: "**Komunismoa 50 urtez gero**"). Eginkizun guztietan marsista-ortodosiak bixtan egon behar du. "Herejeak", noski, kastigatuak eta ixilaraziak dira. Horretaz gainera, Estadu totalitarioak, nola ifiorke ezin bide-dion kontrakoa eramane, bere burua demokratiku ta libre baillitza agertuko du. Gizajoa benetan, bere borondate pertsonala Partiduaren borondate inpersonal ta suprapertsonalaren gain jartzen ausartzen dena... Komunismoaren baitan, Partiduak aurretik esana ta erakutsia dauka herrian influentzi izan dezaketene eginkizun guztiak nundik eta nola joan behar duten. Pentsa-sistema fijo bat, makina bat: horixe da gaur arte Errusi-kerakutsi duen askatasuna: pentsakera^a sentimendu eta bizitzak oro bide jakifetik joan behar dute. Sistema horretan, jakifia, pertsonal-^a suna garbiturik gelditzen da.

Zerk mugitzen ote ditu Nazional-sozialismoa, Komunismoa, Fasismoa ta kideko erlijioen zuzentzaileak? Ez da errexa ideialogi aldeko fanatismoa (Russell'ek marsismo-girotik at ezer pentsatzeko gauza ez zen fanatiku bat bakarrik zekusan Lenin'engan), edo opresio-nahia. edo-ta aunditasun eta indar-aulkian bizi-nahi porrokatu bat ote den asmatzea. Edo, behar bada, heurak bakarrik mundua salbatu dezaketelaren ume-usteak?

Jdanov'ek bere gain zuen Stalin'en gobernuan kultura-zaindaritza. Ba, Jdanov hau ez zen idazlan eta erti-sailean marsismo ortodoxiaren zelatari bat besterik. Ez dago ez literatura ta ez erti benetakorik egia huts eta garbia ez dagoen tokian, ta egiaren iturriak —Jainkoa, gizona, izadia— zeharo agortuak dauden tokian. Ertiliaria "**alienatu**" egin du Stalin'ek, bere tasuna ematen dion mamia kenduaz: kreazio edo sortze-askatasuna, alegia. Ionesko'k bere "Vanguardiari buruzko Hitzaldian" mundu guztiko trettro-krisia agertuaz, guk Errusi-ko

literaturari erantsiko dizkiogun hitz hauek jaulkitzen ditu: "Idazleak teologi-mota guztien apostolu egitea nahi izaten da, eta horrela beren askatasuna galtzen dute, edo hau ta hura baizik ez erasotzea, ez defenditzea edo ez agertzea eskatzen zaie". W. Dudinsev'en "Ez da ogitik bakarrik bizitzen" nobelan, honela diotsa tristeki Lopatkin asmatzailleak: "Ez dago erreka izaterik, ur-tanta baizik". Lopatkin honi erazgozpen guztiak jartzen bidezizkioten Estaduko funtzionarioek bere kreazio-lanean, gizatasunaren ukatzea besterik ez den zorioneko kolektibismu baten izenean.

Sobietar literaturan "**errealismo sozialistak**" daramazkian ia berrogei ta hamar urteen ondorena ezin tamalgarriago izan: Komunismo-ideia ta bere buruzagiek antolatutako bost urteroko planifikazioen goraltzeko, erti ta literaturaren konformismo lotsagarri bat besterik ez da ageri. Hona hemen errealismo sozialistak Errusi-n emandako fruituen azterketa Moskou-ko aldizkari batean Zlobin idazleak egifia: "Gure Partiduaren XX ta XXII-gn. Batzarrek literaturak Stalin'en denporan zuen obligazio-kutsua kentzean, gure idazleen erti-aurrera-penari premisa berri ta garrantzizko bat ezarri diote. Izan ere, Stalin'en egunetan, amets-ideiazko idazlanak ere errealista delitzen ziran. Orduko gure literaturak Gogol'en "Erretratua" izeneko ipuiaren antza zuen. Chatkov margolariari ez zion ajolik egiten zituen argazkietatik zimir, akats ta zatarkeri guztiak eta behar baten arpegi osoa ere kentzea, bere klienteeri atsegin ematearren"...

Egun, Errusi bere kondairaren une berri bat bizitzen ari da, une berezi ta interesgarria. Diktadorearen heriotza ezker (1953) sortuko den mogimendu demokratikuak politiku-saillean ondoren nabarmenak izan ditu: Ungria-ko erreboluzioa eta birrinketa batez ere, eta Polonia ta Yugoslavia-ren Moskou-rekiko erabateko etena. Togliatti'k "**Stalin'en affera**" posible egin zuten zergatien azterketa serio ta sakon bat eskatu zuen 1956-ean, zergati hauek bere zer-ikusia baidezakete sobiet-gidaritzaren oinarritzko printzipio batzuekin. Togliatti'ren eskari ausart honek nahigabetu egingo zuen Moskou, ta ez zion aintzakotzarik eman.

Beste saillean, Partiduaren lehengo opresioaren ondoren, halako askatasun-giro bat somatzen da kulturaren baitan. Kruschev'ek piztu zuen sua, Komunista Partiduaren XX-gn. Batzarrean (1956), desestalinizatzeari ateak aurrez-aurre iriki zizkionean. Jela-urtzea edo "**des-hielo**" esaten duguna, martxan zegoen. Errusi-ko aldaketa hauek ez omen dira, ordea, Evtuchenko egungo protagonista gazteak dionez, XX-gn. Batzarraren ondorio. Baizik-eta, XX-gn. Kongresoa dela Errusi

barruan gertaturiko aldaketaren fruitu. Ze oinarri dituzte funtsean aldaketa hauek?

Errusi, Europa ta Asia-ren erdian etzana datzan lur bikain hori, zalantza-aztarren bat da. Tolstoy ta Dostoyevski'ren ta baita ere "Dr. Zhivago"-ren Errusia, betikotasunezko Errusi hori, "santa", "ama" da; biguñia ta grifatsua; jasankor, xotil ta jakintsua, kristau-tradizio urtetsuari eta lur-zaletasunari darien jakituriarekin jakintsu.

Egun, bai, esan dezakegu: unibersaltasunez jantzitako krimen istoriku baten bildots izan da Errusi. Errusi-ri anima kendu diote, edo kendu nahi izan diote behiñipehin.

Egia, "Zar"-en feudalismu geldiak ez bestelako tekniku ta materi-aurrerapena eman dio Stalin'ek Errusi-ri. Baiña, aurrerapen hori zenbat odolekin gorritua. Aurrerapena, baiña, zenbat giza-zapaltzeen ordez? Ta batez ere, hauxe okerrera, herri baten askatasuna ta izpirituaren kreazio-indarrak oinperatuta. Ez dut esango, noski, guzti hori ez dagoela Errusi-n, ez. Baiña, bai, askatasun ta indar hoierehabiltzea debekatua egon dela Errusi-n ia mende erdi baten.

Gaur, ororen desira da erti-bizitza berritzea, erti-bizitza libre, benetako ta sakon bat antolatzea. Ta desira honek su tar gar jartzen ditu errusitar gazteak, ikasleak bereziki. Horretxegaitik, ifioiz baiño biziago entzuten dira oraindaiño ittorik egon diren abots gazteak. Ta "herri-giroaren" agerkari mifienak diren literatura eta batipat, poesia, indar bizian esnatu dira. Kreazio-askatasuna: ots, egia, ederraren eta gizatasunaren maitasuna.

Maiakovski ta Pasternak'en ikasle diren olerkari gazte hauek rebeldi-oiu ta kondenaio bilakatu dira. Zer kondenatzen? Stalin? Edo-ta gaurdaiño enseiatu diren komunismo-mota guztiak? Zerbait berria al da heurak nahi ta eskatzen dutena? Izan, hauxe da, ba, gaur URSS-en literatur gazteak, nahiz ametittuak nahiz debekatuak, planteaturiko prolema.

Gaztedi konformagaitz eta grifatsu honek, forman ez ezik ideietan ere, stalindar dogmakeri gogorarekin uzartu ezin ditezken freskotasan eta giza-berotasuna nahi ditu nolobait. Lurpeko errekaen antzera, gizonaren barne sakonenari darion zerbait eskatzen du, zerbait bizi eta berezko. Sentimen-alkartasunaz, berotasunean, bihotzetik-bihotz mintzatu dakion zerbait. Askatasuna da izan eragin honen izena; bizi-bizia den askatasuna, morroikeri entzuetatik at. Izan, horregaitik da Stalin oroen etsai gogorra. Bere jarraitzailleetan gorpuztu ta aragi'tu den Stalin. Esanak eta pentsamentuak ez partiduan baizik-eta gizonagan erne behar dute: animaren txokoenean

eta ez agintu dogmakoiak bide direla. Stalin'ek deuseztu egin du bizitza dotriña "egindako" baten neskame izan araziaz, Oraintxe arte Errusi'ko literaturan jabe izan den "errealismu sozialista" benetako literatura baten ukapena bera zen. "Errealista" hitzak partidukoentzat esanahi erabat pragmatikoa du: ematen duena da "errealista". Errealismu sozialista hau ez da literaturaren sozialismuarekiko neskametzta besterik. Ta sozialismoaren harri landu inportanteena (bakarra ez?) ekonomia da.

Hitz eta prensa-askatasunak osoa izan behar zuela, zion Lenin'ek 1905-ean. "Beste konzezio guztieri atzerakoi derizkiegu, —zion André Breton'ek komunismotik aldegiterrakoan atera zuen agerkari surrealistan, 1935-ko urtean—, Gaurko URSS-ko gidaritza ta bere nagusi algotiduna izan behar lutekenaren ukapen bera dira".

*"Ateak oro zabal-zabalik iriki behar dira
etxean giroa astuna denean",*

idazten zuen 1956-ean Roshdesvenski olerkariak "Novy Mir" aldizkarian argitaraturiko poema batean. Ta jarraitzen: "Orain arte gau beltz ta illunenak babestu gaitu ta egun doi-doi nabaitzen du olerkariak goizaren egun sentia". Errealismu sozialistak erabak galdu du bere itzala ta ospea intelektualen artean, ta Errusi-n bertan ere bizibizi erne du herri sateliteetan sortutako askatasun-giroak.

Aldi hartantsu gauzarik arruntena bilakatu zen Errusi-ko aldizkari aurreratuenetan ordurartean aitatzen ere ausartu ez zireneko gaien kritikatzeta: Poemak zirala edo ipuiak edo nobelak, Errusi-ko buruzagien itxukeri ta immobilismu egoistaren kulpaz, kreaiziolanik posible ez zela zioten nobelak... Stalin ta bere mitoa goiti-behera bizian abiatu ziren. W. Dudinsev izan zen aurrenetakoa guduketa urratzen bere "ez da ogitik bakarrik bizitzen" idazlanarekin. "Gure herriarentzat onuragarrien egia esatea dela uste dut, nahiz egi hori mikatza izan" —esan zuen Dudinsev'ek Moskou-n 1956 urtean idazlebillera batean bere lanaren jatorria esplikatzerakoan. Dogmakeriak ta bere seme kutunena den burokratismoak nahi bezela erabiltzen dituzte, apainduaz edo zatartuaz, kondairaren gora-beherak. "Literatura oro okerrak eta akatsak gorde ta estaltzera bide artifizialetatik eramana zen" (Evtuchenko).

Situazio berri honen ikusmirari darion batezereko ondorioa Errusi-tar herriak bihotzean daukan egia-gosea bizia dugu. Askatasun-ageri bortitzen aurrean gatzedia sutu egiten da, aldizkari ta liburu-edizioak

segituan agortzen ditu ta poesi-billeratako tokiak gainezka betetzen. Evtuchenko-ren "La ternura" olerki-liburuak 300.000 arpededun izan arren, 100.000 aleko edizioa izan zuen "papel-faltan". Azken urteetan herriaren zaletasuna ez ezik gidarien abegi ona ere joera berri haue-tara biltzen doa. "**Sobiet Idazleen Alkartasunak**" V. Kotchetov bezelako dogmakoiak baztertzen dituenarekin bat, ba ditu bere baitan Evtu-chenko ta Voznessenski lako idazle konformagaitz ta gazteak.

Beste ideia sakon ta bihozgarri bat ere ba darie, geroxeago ikusiko dugunez, literatu gazte hauen ikuspegeri: beren anima romantiku xamarrak, ta edertasunaren senarekin aberastutako egia-miñak, her-ria unkitzeko, berari erasotzeko eta bera hobetzeko behar duen errealismua ez ezik, honekin batera gizonaren konkrezio esistentziala gaindu ta lurreko situazio konkretatik ta norbere burutik at dauden zain-muñetatik xurrupatzeko idealismua ere erantsitzen dio beren literaturari. Literatura herriaren laguntzaille, "auxiliarra" da, bai. Baiña, gizona bere baitan betiko ta hillezkorra duenarekin —"gizona" gizontasun hutsaren gain altxatzen duen horrekin— aurrez-aurre jar-tzen ez badu, ez da benetako literatura. Errusitar literatura, bere gaz-teen intuizioak bide direla, oraintxetsu hasi da gizonaren misterioa aztertzen: Ahaztu ezifiekkoa dugu Maiakovski, "Stalin-aro"-aren egun sentian bere burua hil zuena, ta ahaztu ezifiekkoa baita ere Errusi-ko literatur-belaun berrien aita izpiritual dugun B. Pasternak haundia.

Ertiaren alde burrukan

"**Modernista**" deituen ultra-stalinista etsaiak ez ditu loak hartu beren alegiñetan, ez dute oporraldi mendrenik ere. Baiña hala ere, prozesu askatzaille bizi ta eutsi ezifiekko honek abiada bizian itotako abots indargetu batzuek baizik ez dira. Ultra-stalinisten reakzio honek eta "**lehenaren zaindarien**" indar dexenteak dituzte plastika-ertietan oraindik. "**Pintore-alkartearen**" zuzendarien, esate baterako, esposizio asko eta biziki ederrak prestatzen dituzte heuren gustoko diren mar-golarientzat, sozialismoaren edertasunak ta Errusi-ko aurrerapenak agertzen dituzten erti-lanak, —umekerien gisako imitazio estereotipa-tu— publikoari aurkeztuaz. Ta binbitartean sala guztiak jendez gai-ñezkatzen dituzten artista gazte ta jatorren erti-lan ta esposizioeri eragozpenak jartzen.

Evtuchenko berari utzi dezaiozun Errusi-ko erti-berpizteaz min-tzatzen: "olerkiari dagokionez ia dena ber-egin dugu ta olerkari on

askotxo ditugu. Baiña sobiet ertiaren zabaleroan ba dago oraindik zer egifnik pranko. Ta hortarako epe dextentea behar, noski, Bi edo hiru urtetara, Sobiet-ertiaren baitan, ifioiz ta ifiun ezagutu ez den bezelako —eta urte hauetan ernetzen ari den— loratzea ezagutuko du munduak”.

Literatur-osaketa

“Izotz-auslearen gisako dugu olerkia egun gure literaturan. Bideak urratuaz aurrerat doa. Ondoren tonelaje gutxiko ontziak datoz, urratutako bide hortatik pasatzeko modukoak: ipuiak, nobela batzuek. Ez, ez dugu oraindik antzifnako errusitar literaturak zituen bezeia tonelaje haundiko ontzirik. Helduko dira hоек ere” (Evtuchenko).

Osaketa honen adibidetzat oso dira interesgarriak olerkariak ematen dituzten erestaldiak. Maiakovski-ren tradizio bera da Evtuchenko'k 1954-an berrasia ta gizamailla guztietan herriaren oniritzi itxua erdietsi duena. Estraiña gazteak bakarrik ikusten ziren, estudianteak batipat. Gero, giza-multzoa lumeroz lodiagotzen eta adifnez zabalgotzen joan zen. Zaharrak, baserritarrak, ta langilleak ere. Egund stadioak ez dira gai poesi gazte hauen alderako amorratuak kabitzeko. Idazleak, beren lehenengo liburuak argitaratu aurretik, literatur-reboluzio honetan munta berezia duten aldizkarietan ezagutzen dira. Frankfurt-en errusieraz argitaratzen den “Grani” aldizkariak dionez, Errusi-ko literaturan hiru jokabide bereizi ditzakegu gaur:

—**Konformista belauna**, “sozialista errerealismuaren” defenditzailla ofizialak. Izenak: Sholokhov, Sofronov, Prokofiev, Gribatchev. Beren errebista: Oktiabr”.

—**Reformista belauna**: Dudinsev, Nekrasov, Okoudjava, Evtuchenko, Voznessenski, Tvardovski, jokabide honen “Novy Mir” aldizkariko idazle-buru eta eragille kementsuena. “Novy Mir” aldizkaria, sonatua dugu lurbira osoan, bai bere ausartasun, bai bere zintzotasunagaitik ta baita ere bere literatur balio handiagatik. Aginteak persegitu ta madarikatutako gazte balioitsu guztiak defenditzen ditu Tvardovski honek ta bere aldizkarian onartzen. Mundu guztian izen haundiko diren beste zenbait idazleek ere, Ylia Ehrenburg eta Konstantino Pardovski-k, esate baterako, aurrerapen honen alde eman dute beren izena, literaturaren egia-zaletasuna ta jokabide zintzoa defendituaz.

—**Azkenik**, Siniavski ta Daniel'en epaia dela, edo “Pasternak

affera" delakoa edo ta baita Ungria-ko matxinada bera, denak, agintaritzaren kontrako indar bortitzen eta azkenengo hamar urte hauetan ugaldu diren kondena ofizialen zergaitia zerbait argitzen duen azpi-literatur mogimenduaren ioritasuna adierazten digute Errusi-n. Belaun honetako zenbait ezagunak ditugu, beren idazlanak atzerrian argitaratu dituztelako: M. Naritsa, V. Tarsis, A. Siniavski, Y. Daniel, baiña batez ere ikasle ziren edo Unibersadeetatik oraintsu aldegin duten olerkari gazte-sail ugari bat. Guzti hauek ideial berdifekiko eta adore igualtsuko elkarte bat osatzen dute. Moskou-n azpi-literaturaren SMOG. elkarteak berreun gazte ba zituen, jakin denez, bere baitan eta Leningrado-n, Kiev-en eta beste zenbait uritan ba dira horrelatsuko elkarteak. Agintarieki, jakifia, persegitu ta sakabanatu egiten dituzte holako elkarteak, baiña gaztedi zaindu honen izpiritua biziagotu besterik ez bide-da egiten bortxakeriekin eta berehala nunahi sortzen dira jokabide berdifeko elkarteak, nahiz izenez aldaturik.

Heuren espresio-bideak ezkutuko aldizkariak dira. Aldizkari hauek ez dira sarritan multikopiaz edo eskuz ere —ta gero irakurle bakoitzak bi kopia behar ditu egin ta bi lagumeri pasa— ateratako poema-sortatxoak baizik. Beste batzutan atzerrian, Frankfort-en baiñipat, argitaratu ta berriz ere Errusi-n sartzen dituzte, sekretuki. Edo, bestela, publikazio ofizialen laguntzarekin edo izkutuko inprentaren batean. Sortatxo hauetako zenbait ezagunak zaizkigu Okzidentean: "Sintaxis", "Fénix", "Las esfinges". Erbesterratu zuteño V. Tarsis zen heuren idazle-zuzendaria. Azpi-literaturaren jokabide hau ofizial-literatura konformagaitzarekin oso batua dago. Ondo begiratuak diren zenbait idazleen izenak egunero azaltzen dira aldizkari klandestino hauetan. Sarriki xixtima klandestino honen bitartez argitaratzen eta zabaltzen dira zensurak aurrera pasatzen utzi ez dituen zenbait idazle "onartuen" ta "Idazle-elkarteari" hitz emanda daudenen poemak. Hori-horixe gertatu zitzaion Evtuchenko-ren "Essenin'i eskutitza" poemari:

*"Arpegia su ta ukabilla dardar duela
Konsomol zuzendaritzak gu, olerkariok, izutu
nahi gaituenean
ta gure animak, bere antzera tajutzeko,
ezkoa bezela moldagarri nahi dituanean,
Essenin, heuren hitzak ez naute txintik ere
bildurtzen".*

.....
*"Nik jarri gura dudan Konsomol
zuek zerate: Puchkin, Maiakovski ta Essenin".*

Bertso hauetan biltzen zaizkigu laburki joera liberal ta biurri honen leiak oro. "Errusitar gaztedia —dio Oktabio Fullai'ek Indice-n— langillea, responsablea ta alaia da ta marxismoaren etorkizunean espero ta siñisten du. Penagarria, ordea, Partiduagaitik hain hesitua ta hain bide jakifietara behartua egotea. Beren ideialogi ta informazioak zehatz-mehatz daude kontrolatuak ta horrela pertsonalitateak bixitasuna ta etorkizuna galdu egiten ditu". Orain gaztedi honek bere indar guztiak sail ta txoko guztietara hedatu nahi ditu: pentsakera, sentikera, biziera, siñiskera...: libro izan. Stalinismoaren molde gogorrek apurtu ta ondoren bizitz gero ta are libroago ta pertsonalago baten lortze-saioan abiatu.

Poesia gizonaren billa. Poesi honek ba du zer berri bat: gizona gutxien duenarekiko mespretxua, izaterik merezi ez duenaren arbuioa, egia-esijentzia, burgeskeriaren xurkeri, norberekoikeri, usariokeri, ta gizatasuna ukatzen diguten bortxakerieri gogor egin. Norbaitek hala abesten zuen Eguberria:

*"Jendeek ontasuna ez ahaztu
eta mirarietan siñestetik
etsi ez zezaten
datorrela" (Ivan Kharabarov).*

"Fenix"-eko olerkariak gizonaren prolema proposatzen diote beren buruari, munduaren eta beren buruaren aurrean duten situazio larri, urduri, medarra ta illuna. Ta karraxi berri bat entzuten da:

*"Jauna, ene Jainko, nun zaude?
eta nor zera?
kaos hontan ez dut
Zure arpegia idoroten"...
.....
"Ez dugu, Jauna, jakin
zure doaiak konserbatzen" (N. Gorbanievskaya).*

Egoera honen errua adindunak dute mundu ipokrita ta materialista sortzean.

*"Ezur-gaiñean eraikitako
presondegi baten antzo...
Plazak bata bestearen ondoren*

ibilliaz ibilliko ditut

ta uriaren belarrira etsipen-karraxi egingo".

(Y. Galanskov: "Giza-agiria")

Mundu itogarri honetan behar-beharrezkoa da barne-erreboluzio bat: zistrinkeria ta gezurra bihotz oroetatik erantzi.

Honatx giza-egia, duen adierazkirik sakonen, metafisikoen ta trazedenteenean,

"Esfinges" idazlanean, izpirituaren zorna berriaz asetako Errusi gaztea ta erlijio-gaietan eskolatua den Errusi zahar ta betikoa, ezin bestezko batasunera irixten dira arras gizakoi den giro batean. Errusitar gazteeri dagokie "beren gorputz, odol ta animak Errusi-ri eskeintzea, aintzaz ta indarrez orniturik izarren atzetik joan dedin". (Y. Stephanov).

"**Maitasunean ez da mugarik**". Errusitar gazteen bibentziak munduaren zabaleroa dute egian ta maitasunean. Olerkariak, individualtasunik sakonenean, "bere" egiaren serbitzuan, bere buruarekin topo egitean, eten gabe berriki sortzen ari denarekin inkontru egitean, bidenabar, ustegabea, dardaratzen gaituan "misterioaren" barnean besteekin eta herriarekin topo egiten dute, lurralde oroetako giza-jende guztiekin. Errusi-tar olerkari gazteek hauxe nahi dute izan: benetazko errusitar olerkari ta bide batez, horretxegaitik hain zuzen, olerkari "unibersal". Ifiolaz ere ez "kondaira-aro bat edo besteren" jopu itxu.

"O, ene errusitar herria,

zure bihotzaren muiñean

zu, ba dakit nik hori,

internazionala zera" (Evtuchenko: "Baby Yar").

Rejimenaren bortxakeriak

Goikoen aginduen esan hutsetara egoteak ezin ifiolaz ere izpiritu sortzaille ta gaztea ase. Izan, ertia ez baida, onenean, amets baten, eskuratu ezifnezko zerbaiten aragitzea besterik. Dotriña ta estruktura hesitu guztien gain dagoen zerbaiten gorpuztea edo. Baiñan Partiduak amets egitea debekatu egin bide-du. Erti huts den oro, erti astratoa edo giza-literatur ederra, goxoa, gizakoia, materiaren ta praktikotasunaren loturetatik aske dagoen hori (Yuri Korsakov'en ipuiak, esate baterako), kapitalismoaren ondarrak dira Partiduarentzat,

“Okzidentearen formalista-dekadentzia”, ta egilleak **“sozial-parasitu”**. Hona pentsakera-molde bat, Komunista dotrinaak gizona zenbateraino gutxietsi duen adierazten diguna, sozial-sail aldakorrean ertsituaz, sozial bizitza bera posible egiten duten metafisikotasun ta sakontasunetik erantziatz.

“Azken urte hauetan, Errusi-n hasi gera gere buruz pentsatzen, eztabaidatzen, elkar-hizketan, ta erakutsitako ideieri genien debozio itxu hura galdu dugu” —esan du USA-n Svetlana Stalin'ek, Krushev'ek idazle ta artistak beren artean konpondu behar zituztela beren zertxoak eta Partiduak ez zeukala auzi hoietan zer sartu esanagaitik, hala ere 1956-ean sorturiko mugimendua ideialogi-egitura gehiegi ari zen zapaltzen, lurreratzen, Errusi-n. “Egun komunismoaren dogmak bost ajola neri” —zion Svetlana Stalin'ek berak. Horregaitik 1956-ean indar bizian itxasora abiatu zen ontziaren lokarriak berriz ere lotu nahi izan zituan: Krushev'ek kulturaren funtzionarioen ortodoxia mahiz defenditu zuen. Orobat Stalin'en garaiko ideialogi ta sozial-egiturak. Partiduaren zuzendaritzak **“errealismo sozialistaren”** printzipioak berririo ere aintzat hartzeko eskatzen zien idazleeri. Askatasuna emate hortan ez zen sekula mugaz at irten Partidua, noski. Gogor kritikatu zuten Dudinsev 1956-gn. urtean URSS-ko burokrazia-aren egitura goibel ta illun edestu zuelako. Pasternak'ek gogorrrak jasan behar izan zituen 1958-an Nobel-saria onartu zuelako. Gero, hil zenean (1960) herriko olerkari haundi bat bezela begiratua izan zen. Halere, bere idazlan onenak —Dr. Zhivago— ez dira oraindik Errusi-n argitaratu.

Desestalinizatzearen abiadura bizia geldi arazteko ahalegiñak eta ezifñak egiten dira. 1963-ko diskursu batean, Krushev idazle ta intelektual zenbaiten kontra jardun zen —Evtuchenko, Voznessenski, Ylya Ehreburg—, Stalin'oroipena goraiatuaz aurrerakoiegi diren hauen kontra. Partidu-gidaritzaren ahalegin hauetan halako angusti-bildur bat nabari da, beren aragia etengo balitzaie bezela, indar berri hauek beren xixtima oifarrri-oifarririk deuseztuko balute bezela.

Aldizkari aurreratuenak ta heuren idazleak eten gabe ta amorratuki erasoak dira. Gutxi dela Boris Palevoi'k bi milloien aleko **“Younost”** (Gaztedi) aldizkariaren zuzendari nagusiak, bere **“autokritika”** egin behar izan zuen Partiduko XXIII-gn. Kongresoak **“eszeptizismo ta apolitismo”** salaketak erantsi zizkiolako. Aldizkarian beste ohar bat ere agertu zen, **“ofiziala”** bera, **“Aberriarekiko responsabilidade”** urria salatuz, moralidade dudoso antzeko lanak argitaratzen zituelako. Bestalde, ohar hau ez zuten ez Palevoi'k ez Evtuchenko'k ez

beste laguntzaille printzipalenak firmatu. Stalin'en "**Konzentrazio-historak**"-en ikaragarrikeriak itxura apalagoz estali dira orain: asozialentzako "**lan-kolonia**" bilakatu dira. Asozial, lapurrak, lanik egiten ez dutenak, informazio ta atzerriarekiko hartu-emanetan askatasun osoa eskatzen dutenak ta, batzutan, semeak erlijioan ezitzen dituzten gurasoak-ere dira. Bide batez, sozial-parasitu, bere poematan "**gizon ekonomikoa**" abestu ordeztu, "**giza gizon**" unibersal ta traszendentea abesten duten olerkariak dira. Akusazio hau nahikoa da, noski, bost urtetarako "**bortxa-lanetara**" kondenatua izateko. Hala, oraintxe askatua izan den, Jossip Brodsky giza-kondizioaren abeslaria.

1960-an, M. Naritsa'k "**Abesti itoa**"-ren (Le chant étouffé) ale bat bidali zion Krushev'i eskutiz gogor batekin "**pentzakera pertsonala**" izateko eskubidea edo "**familiaren edozein lekutara**" aldegitteko baimena Sobiet-gidari nagusiari esijituaz. Gerorxeago giltzaperatu ta ospital sikiatrikoan gordea izan zen. V. Tarsis'ek ere 1962-an Moskou-ko Kachtchenko ospital sikiatrikoan igaro behar izan zuen bere "korrezio-aldia", 1965-ean Inglaterrara erbesteratzeko baimena lortu zuen. "**Salle 7**" eleberrian ospitaleko bizitz-gora-beherak jaulkitzen dizkigu. Beste hamaika idazleri ere bera gertatu zaie. Adibidez, Essenin, Vichnievskaia, Gouvanov... Hauen errua, gero bost urtetarako lan gogorretara kondenatuak izan ziren Liniavski ta Daniel idazleen atxilotzearen protestan 1965-eko Abenduaren 5-ean ikasle-manifestazioa zuzentzea ta bertan parte hartzea izan zen. Belaun zaharreko zenbait idazle aupauek (Simonov, Ehremburg, Tvardovski...) setatsu defenditzen dituzte Partiduak jarritako mugak baiño aurrerago joan ta egia aitortzen ausartu direlako, persegituak diren idazle gazte hauek. Zer dala-ta —galdetu du batek baiño gehiagok Errusi-n— kondena dituzte Siniavski ta Daniel mundu guztian hainbeste zarata atera duen epai baten ondoren? Erantzuna "Izvestia"-ra zuzendutako esku-titz batean ematen du Levine fisikariak: Siniavski ta Daniel ez dira batez ere Errusi-n argitaratu ezin zituzten idazlanak atzerrian argitaratuaz legea urratu dutelako kondenatuak izan. Heuren errua Stalin'en aroko —ta gaur ba dirau oraindik aroaren zenbait ondarrak— "**ilegalidadeetan**" bakoitzak dituen "**responsabilidadeen**" prolemak argi jartea izan da. Togliatti'k 1956-an eskaturiko azterketa sakon hura ez Krushev'ek ez beste jarraitzaileek ez dute proposatu oraindik, ez dute planteatu, gidaritzza ez konprometitzeagaitik, noski.

"Gaztedia da erreboluzioaren neurkiña"

Trotsky'k esan zuen ta Evtuchenko'k berresan du. Baiña argi adierazten du berak ez dela Trovskysta ezta politika jokabide zehatz baten barruko ere. Aldarrikatzen duenez, "bere olerkien zale gazteeri bezela guztia interesgarri zalon olerkaria da ta bere olerkiak izan duten harrera ona, neurri dexentean, Stalin-aroko zenbait tabuen gaiñetik salto egiteari zor dio". Stalin'en kontra dager Evtuchenko ta adierazi du "urrilleko tradizio edo usuario onenen jarraipen dela gaurko Sobiet-olerkia". Heurak dira erreboluzioaren lehenengo urteer: benetako jarraitzaille, stalinismoak antzutu-ta fruiturik eman ez duen erreboluzioaren jarraitzaille.

Izan, hauxe da barnean datzan prolema gordiña: Komunismo beraren bilakaera bat edo komunismoarekin auste bat? Stalin'en mitoa deuseztea Stalin'ek apurtu nahi zuena goraltzea da. Stalin komunismoaren bide oker ta "gaindutako" bat besterik ez da edo ta komunismoaren bide bakarra da, komunismoa bera? Ba al du xixtimak, bere tasuna oiñarri-oiñarritan txikitu gabe, hemen agertu dugun eta egunetik egunera herrikoia bilakatzen ari den hesi gabeko mogimendu hau bere baitan onartzeko behar hainbesteko moldagaitasunik? Errusi-n pasibidadeak, obedientzi xotil ta itxuak iragan ziren, ez dago dudarik. Gidaritzak jakin ba daki propaganda ta bortxakeria ez direla medio egokiak "lehenago bideetara biur arazteko".

Gizatasun metaistoriko ta metafisikoaren ukaera den giza-kontrako bizitza babesten zuten dogma-hesiak lur jo dute. Ta orain arte atxilloturik zeuden barne-indarren askatzeak desira larria sortu du Errusi-n, egia, maitasun ta giza-bizitz jatorraren ioran bizia. "Muga berria" jaio da, ta Lenin'ek, Stalin'ek efa ondorengoak errusitar animari ezarritako neurriak baiño urrutirago heltzen da, dudarik gabe. "Orduan konturatu nintzan komunismoa ez zela filosofilariet erakitako pausoka osatzen dijoan indarra baizik" (Dudinsev: "Ez da ogitik bakarrik bizitzen"). Honek zera gogora arazten digu: Gaur Errusi-n hain egiazki ta zintzoki aitatzen diren "askatasun ta anaiarte" hitzak aspaldi-aspaldian Palestina izeneko txoko batean esan zirela.

"Egiaren aragitzea da Komunismoa" —baietsi du Evtuchenko'k. Ez ote da gero gaur azaldu den komunismo berriak, gizakoiago ta egiatiago den honek (hainbeste gizonet erreboluzioaren hasieran burrukaren bidez lortu nahi zuten komunismoa hain zuzen) orain artean gizonaren galeran eraiki diren komunismo faltoak zapaldu egin behar

dituela? Sozietateek ezin dituzte denpora luzean akats haundiak bere baitan eraman...

Horregaitik komunista zahar ta berrien arteko elkar-jokak usu ari dira ugaltzen, oraindik amaiera ikusten ez zaion pre-reboluzio-burrumbada antzekoa atereaz. Zutik al dirau oraindik komunismoaren dotriñak, bere ideialogiaren enborrak horrenbeste fruitu ustel ta arnari galdu eman ondoren? Galdera larria Errusi-ko gizon zintzo ta jatorrentzat.

Ene iritziz, zerbait argitu digu komunismoaren mogimendu berri honen azterketak: Gaurko komunismoa, dagoen egoeran, —“**probisionala**” ta “**metodikoa**”, marxista-dotriñak dionez— bizitza aurkakoa dela. Nola izango egiazko komunismoa —diote olerkari gazteek inplizituki, hitzetik ortzera horrela esaten ez badute ere— egia bizitzaren kontra ezin baditeke egon?

Dogmakoeiek erreboluzioaren printzipioen areriozat salatu dituzte gazteak eta ideialogi kapitalista ta burgeskoiduntzat. Esate baterako, pintura astratoa dogmakoi-entzat kapitalismokumea da. Evtuchenko'k bere burua zuritzen du: “Bere kreazio tankeragaitik ezin diteke sortzaille bat burges-ideialogiaz akusatu. Ezin ditezke, gure kritikalarik askok egin bezela, ideialogia ta estiloa nahastu”. Hala ere, ikusi dugunez, eskola ta formalista eztabaiden gaiñetik dauden ideialogien kutsu nabarmena du sobiet-literatur mogimenduak. Forma-askatasunaren barnean mamiarena datza. Literatur-askatasuna ta ideialogiarena uztarripe batean doaz; ta ideialogi-askatasun honek, berriz, bizitza sail guztietan era edo forma berriak eskatzen ditu: literatur, sozial, politika... Marsismoan ezitako gazteek, marsista ez diren huts-eziñezko ta ukagaitz egiekin hartu-emanetan hastean, zera ikusi dute argi ta garbi: Bizitzaren eboluzioak ondatutako ta gogorkeriz kutsututako antigualak direla xixtima ta partidua.

Jakiña, gizonaren kontra egindako ezerk ezin luzaroen iraun tente. Gizonaren egia, nahiz ez beti aratz agertu, beti ernetzen da barnean, ixillean, gordean, opresio-urarekin xuxpertia, gero indar bizian ki-muak botatzeko...

Irakurlea konturatuko zanez, zenbaki berezi honetako zenbaki bien (27-28) hutsunea betetzen du. Atzeratu kontuak behingoz garbitu nahi izan ditugu gure arripedunekin. Aintzinean zintzo, lehia eta puntual jokatzeko asmotan egyn dugu hau. Irakurleak konforme egongo diralakoan.

JAKIN'en Zuzendaritza.